

val inom densamma må förrättas med slutna sedlar. Ett sådant undantag från den allmänna regeln om öppen omröstning vid prästval framstår såsom af verkligt behof påkalladt.

På grund af hvad sålunda anförts, får jag föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af prästerliga tjänster, att Konungen må äga, där han finner det för viss församling vara lämpligt, förordna, att prästval inom församlingen skall förrättas med slutna sedlar.

Stockholm den 25 januari 1906.

Hugo Segerdahl.

N:o 84.

Af herr **H. A. Segerdahl**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphäfvande af familjefideikommissstiftelser i fast ägendom.

Sveriges riksdagshistoria är rik på exempel, hurusom frågor, hvilka slutligen nått en lösning, som af nutiden anses för riktig och rättvis, kommit därhän först efter det de upprepade gånger fallit, men lika många gånger åter upptagits. Långsamt har den nyare rättsåskådningen spridit sig bland svenska folket, och på mycket olika tider har den genomträngt olika lager af detsamma. För att få till stånd ändring i

ett föräldrads rättsinstitut har det därför varit nödvändigt att pröfva på, när den tidpunkten kommit, då de olika lagren, som representerat folket, någorlunda allmänt genomsyrats af den nya idéen. Men då har också lösningen mången gång kommit utan afsevärdt motstånd.

Vid tanke härpå har jag känt mig manad att ånyo upptaga ett förslag, som jag för några år sedan framlade, för att nu åter pröfva på, huruvida icke tidpunkten kan vara kommen att taga ett steg till denna frågas lösning.

Det gäller ett förslag, som tio gånger under de sista 25 åren framlagts i riksdagen och som Andra Kammaren nio gånger biträdt, därvid kammaren de sex sista gångerna haft att stödja sig på lagutskottets utlåtanden. Första Kammaren har hittills motsatt sig detsamma, men meningarne inom kammaren hafva dock varit så delade, att förslaget en gång afslogs med endast tre rösters öfvervikt. Det må sålunda icke förtänkas den, som är för saken intresserad, att han ånyo framkommer med förslaget, synnerligast då han sett, huru under de sista åren Första Kammaren i flera fall visat sig tillmötesgående och bifallit förslag, som kammaren upprepade gånger förut afvisat.

Mitt förslag afser familjefideikommiss i fast ägendom, ett rättsinstitut, som enligt min uppfattning står i uppenbar strid med det nutida rättsmedvetandet, sådant det lefver och rör sig hos det stora flertalet af vårt folk, äfven hos personer af vidt skilda åskådningar för öfrigt.

Det framstår såsom något för rättskänslan sårande, att barn icke skola vara lika berättigade i afseende å egendom, som vid faders eller moders bortgång finnes i boet, utan att *ett* barn skall få träda i besittning af det mesta och värdefullaste af denna egendom eller måhända allt, medan de öfriga, som uppfostrats i samma lefnadsvanor, få litet eller intet; och ännu orättvisare förefaller det, då en fideikommissarie efterlämnar barn, men fideikommisset ändock på grund af stiftelseurkunden öfvergår till annan, kanske helt och hållet oskyld person. Vanligen är det kvinnor, som på detta sätt få vika för män. På den tid de flesta fideikommissen uppstodo i vårt land, eller 16- och 1700-talen, afveko sådana bestämmelser icke så mycket från andan i den allmänna lagen, hvilken, hvad landet angick, tillerkände hustru mindre del i makars gemensamma bo än mannen och syster mindre arfslott än broder, men sedan lagstiftningen numera åstadkommit likställighet på dessa områden och den fordran alltmera gjort sig gällande, att lagarna skola hafva en allmän och undantagslös tillämpning, reser sig det afvikande härifrån, som fideikommissinrättningarna utgöra, allt för mycket upp emot den bestående rätten för att de skulle få i längden förblifva orubbade.

Knappast finnes i vår nu gällande rätt på den allmänna lagens område något institut, som strider så mycket mot det allmänna rättsmedvetandet som familjefideikommisset i fast egendom. Skulle det vara fråga om att införa nya fideikommiss, skulle väl näppeligen någon, som har med lagstiftning att göra, vilja därtill medverka, därför att den grund, hvarpå institutionen hvilar, anses oriktig. Bör icke detta också utgöra skäl för de gamla fideikommissens upphäfvande?

Det har invändts, att det skulle vara en rättskränkning att genom lagstiftning upphäfva civilrättsliga bestämmelser, hvilka tillkommit under skydd af en föregående tids lag. Man stöder sig härvid på den allmänna rättsregeln, att en civillag ej får hafva retroaktiv verkan. För att en rättskränkning skall kunna ske, fordras emellertid ett rättssubjekt, som är föremål för kränkning. Såsom rättssubjekt i afseende å fideikommiss måste man anse den *levande* släkten. Ordnas då vid upphäfvandet förhållandena så, att dåvarande fideikommissarie och då levande, till fideikommisset eventuellt berättigade personer skyddas i sin rätt, så kan det icke med fog talas om rättskränkning. Och för öfrigt kan icke en obegränsad utsträckning gifvas åt tillämpningen af den nämnda allmänna rättsregeln. Den må gälla, så länge det endast är fråga om rättsförhållanden mellan enskilde, men då viktiga samhällsintressen därjämte beröras, såsom i förevarande fall är händelsen, så kan denna oskrifna lag icke vidare få dominera. Underligt vore också, om alla slags gamla förordnanden af enskilda personer, så snart de lagligen tillkommit, skulle äga rätt att för all framtid bestå, huru rättsstridiga de än framträda för eftervärlden, och sålunda hafva en kraft större än den allmänna lagen, hvilken ju ändras, då den blifvit för gammal och kommit i strid med den allmänna uppfattningen. Statsmakterna för 90 år sedan hyllade icke heller en sådan lära, då de stiftade förordningen af den 3 april 1810, hvarigenom tillåtits stora ändringar i fideikommissurkunderna, ändringar, som kunna leda till och faktiskt också ledt till upphäfvande af egendomars fideikommissnatur. Enligt denna förordning kan Kungl. Maj:t gifva en fideikommissarie tillstånd att inteckna fideikommisssegendom, hvilken därigenom kan blifva föremål för exekutiv försäljning och på sådant sätt erhålla egenskapen af egendom under fri dispositionsrätt.

Invändningen om rättskränkning bör sålunda icke vara egnad att hindra upphäfvandet, och än mindre vikt kan tillerkännas den ofta uttalade farhågan, att ett sådant upphäfvande skulle kunna som konsekvens draga med sig upphäfvande jemväl af testamentsdonationer till kommuner, fromma stiftelser och andra inrättningar; ty det är dock

en betydlig skillnad mellan att afhända bestående institutioner dem tillerkända förmåner och att lagstifta om enskilda, först i en framtid lefvande individers förhållanden.

Enligt Konungens befallningshafvandes femårsberättelse för åren 1896—1900 äro fastighetsfideikommissen tillhopa taxeringsvärderade till nära 112¹/₂ miljoner kronor, och fideikommissen å landet utgöra tillsammans 3,060 mantal, 4,6 procent af rikets hela mantal och 4,2 procent af taxeringsvärdet å all jordbruksfastighet. Det är sålunda en icke ringa del af Sveriges jord, som genom fideikommissinrättningen är bunden och undantagen från det fria utbytet. Vore nu allt väl bestäldt i afseende å fideikommissens skötsel, skulle härom vara mindre att säga. Åtskilligt brister dock härutinnan, icke så mycket beträffande de större fideikommissen, hvilka torde i allmänhet skötas väl, men beträffande en stor del af de små och de medelstora. Äro fideikommissen intecknade, finnes möjlighet för att de genom exekutiv försäljning komma i andra händer, som kunna bättre sköta dem. Men där icke någon försäljning kan komma i fråga, utan fideikommissarien under alla förhållanden sitter fast och orubblig på egendomen, kan vanvården fortgå genom årtionden, kanske längre, utan att någon bot därför kan rådås. Vanvårdas i sådan grad annan enskild jordegendom, dröjer det vanligen icke länge, innan densamma byter ägare och kommer under bättre häfd igen.

Vanskötseln kan vara oafsiktlig och bero på bristande ordningssinne eller duglighet, men innehafvaren af ett fideikommiss kan också af olika anledningar afsiktligt utsuga och förderfva egendomen. Hvilken nu än anledningen till vanskötseln må vara, är det visst, att icke blott fideikommissarien och hans efterträdare hafva men däraf, utan att verkningarna sträcka sig ut äfven till det allmänna.

Då förordningen af den 3 april 1810 medgaf inteckning i fideikommiss, skedde detta under framhållande af, att en innehafvare af fideikommiss kunde komma i behof att derå mot inteckning göra lån. Denna bestämmelse lär numer tolkas så, att tillstånd meddelas blott då behofvet afser egendomens förbättring genom nyodling, nybyggnad och dylikt, men däremot icke då det blott är fråga om behof af rörelsekapital. För att skaffa sig sådant, nödgas ofta en tillträdande fideikommissarie låna medel på annat sätt, och han, som icke har någon realsäkerhet att erbjuda och hvars besittningstid är oviss, får då betala en vida högre ränta än den, hvaremot andra jordbrukare kunna skaffa sig lån. Den begränsade förfoganderätten är i detta fall, åtminstone för innehafvarne af de små och medelstora fideikommissen, en verklig

tunga, som i sin ordning kan återverka på deras förmåga att sköta egendomarna.

Man har såsom skäl för särskildt de större fideikommissens bibehållande velat åberopa, att för ett lands jordbruk det är af vikt, att ett antal större egendomar finnas, där man lättare än å de mindre kan genom försök utröna nyttan och lämpligheten af nyheter på landt-hushållningens område och från hvilka därigenom goda föredömen kunna utgå till kringliggande orter. Men icke erfordras härför fideikommissinstitutionen. Dylika mösteregendomar af för ändamålet fullt tillräcklig storlek komma nog framdeles likasom hittills att finnas till erforderligt antal bland egendomar under fri dispositionsrätt, och i alla händelser lär det väl icke vara af nöden att därtill hafva egendomar af sådan storlek som våra största fideikommiss, af hvilka 16 stycken år 1900 voro taxeringsvärderade till mellan 1 och 2 miljoner, 5 stycken till mellan 2 och 3 miljoner, 9 stycken till mellan 3 och 4 miljoner och 2 stycken till mellan 4 och 5 miljoner hvardera.

Vid skärskådande af de missförhållanden, som fideikommissinstitutionen för med sig, bör ej förgätas, att medvetandet om att vara eller blifva i besittning af en oförytterlig rikedom i icke så få fall visat sig medföra ett demoraliserande inflytande. Denna fara finnes väl också för barn efter andra rika föräldrar, men icke i samma grad som då ägodelarna icke kunna förloras annat än i det enda fall, att egendomen är intecknad.

Vidare tränga sig fram i erinringen de många strider och tvistigheter mellan medlemmar af samma familj eller mellan släkter, hvartill fideikommissen gifva anledning och som under senare tider jämförelsevis talrikt förekommit. En vanlig testamentsurkund kan nog äfven gifva anledning till tvister, men dessa inträffa i regeln genast efter testators död och blifva snart en gång för alla afgjorda. Då fideikommissurkunden däremot skall tillämpas hvarje gång ombyte af fideikommissarie skall ske, ligger däruti, såsom erfarenheten nogsamt gifvit vid handen, en aldrig sinande källa till nya misshälligheter och rättegångar, ett förhållande, som särskildt förtjänar att beaktas.

Såsom förut påpekats, kan ett fideikommiss upphöra som sådant, om det säljes exekutivt. Under perioden 1891—1895 har ett fideikommiss på detta sätt upphört att finnas till. Under följande femårsperiod såldes exekutivt hälften af ett fideikommiss och under perioden 1901—1905 ett fideikommiss med egendomar i olika län. Det är dock icke hvarje femårsperiod sådant inträffar, och då fideikommissen uppgå till ett antal af 167 stycken, skulle det erfordras en mycket lång tid att

utan lagändring få bort denna på orättvisa byggda och till orättvisor och missförhållanden ledande institution.

Att vissa svårigheter kunna yppa sig vid ordnandet af rättsförhållandena vid siste fideikommissinnehafvarens död, vill jag icke bestrida, men jag är dock öfvertygad, att dessa svårigheter ej skola visa sig större, än att de kunna nöjaktigt lösas med anlitande af något af de olika sätt, som därför stå till buds.

Ehuru mycket af hvad nu sagts kan hafva tillämpning jämväl å fideikommiss i lös egendom, har jag dock ansett mig icke nu böra upptaga frågan om äfven deras upphäfvande, dels emedan jag ej kunnat ur offentliga källor erhålla kännedom om i hvilken omfattning sådana fideikommiss med samma hufvudsyfte som fideikommissen i fast egendom existera, och dels emedan i alla händelser de med dem i samband stående missförhållandena synas ej kunna vara så många och så stora som de, hvilka vidlåda fastighetsfideikommissen.

Med stöd af det anförda får jag föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag, hvarigenom de i riket bestående familjefideikommissstiftelser i fast egendom på landet och i stad upphäfvas, äfvensom förslag till sådana lagbestämmelser, som för ordnande af rättsförhållandena vid siste innehafvarens död må erfordras.

Stockholm den 25 januari 1906.

Hugo Segerdahl.